

Tanja Petrič

Pretehtana tehtnost

Če statistično pregledam najbolj citirane stavke svoje kritike o knjigi Maruše Krese *Vsi moji božiči* iz marčne številke *Sodobnosti*, se zmagovalni stavek zagotovo glasi: “[...] (in včasih se res zdi, da tovrstne komisije delujejo vsaka v svoji vesoljski kapsuli brez monitorjev za komunikacijo).” Citiran je dvakrat v odzivu Tine Kozin, enkrat v Dnevnikovem zapisu Ignacije J. Fridl¹ in nanj sem bila nagovorjena v povezavi s člankom, ki naj bi bil še v nastajanju, da sploh ne omenjam vseh katekizemskih izpraševanj živo, ki so se vrstila po objavi omenjene kritike. Prav zato, ker verjamem v strokovnost komisij, njihovo teoretično podkovanost in profesionalni občutek za dobro literaturo, me je zmotil (in na to sem se s citiranim stavkom v resnici nanašala, vendar tega v okviru omenjene kritike nisem želela poudarjati), malce nerodni zatik ob žanrski opredelitvi Štegrove knjige *Berlin*. Čeprav že Tina Kozin, skupaj z mnogimi drugimi, v kritiki *Berlina*, objavljeni v *Literaturi*, izhaja iz očitno pomembne označitve dela za literarni hibrid – to samo po sebi sicer ni sporno in nima ničesar opraviti z literarno kvaliteto besedila –, me je, po pravici povedano, prav tukaj zmotila samovoljnost ene skupine strokovnjakov, ki tovrstno “izmuzljivost” tlači v esej (Šteger je, kot je znano, za omenjeno knjigo prejel Rožančevo nagrado), druga pa v kratko prozo (prišla je med predzadnjih pet nominirancev za fabulo). Ali ne gre potemtakem prav tukaj (in ne v primeru Krese, o katerem bom spregovorila pozneje) za redukcijo literarnega dela? In drugič: tako kot jabolko

¹ Fridl J., Ignacija: Afera “čista knjiga”, *Dnevnik*, 5. 4. 2008, str. 18.

Na tem mestu bi moral iziti odziv Tine Kozin na kritiko knjige Vsi moji božiči Maruše Krese, ki jo je napisala Tanja Petrič (objavljena je bila v tretji številki Sodobnosti). Ker pa Tina Kozin na izid številke ni počakala, temveč je pohitela in svoj prispevek objavila v Dnevniku (13. 5. 2008), namesto njenega odziva objavljamo odgovor Tanje Petrič. Ta bi sicer izšel v naslednji številki.

ni enako hruški, čeprav oboje sodi med sadje, tudi esej ne more biti enak kratki prozi oz. ožjim opredelitvam le-te, sicer ne bi bil več esej. Zatakne se, skratka, že pri določitvi "literarnosti", glede na to, da kar precej teoretikov uvršča esej med polliterarne žanre.²

Ne glede na rezultat se mi le zdi, da bi moral med strokovnjaki, ki izbirajo, obstajati konsenz, vsaj v najohlapnejših določilih, in dokler so nagrade pri nas, vsaj po nazivih sodeč, žanrske in ne hibridne, je ta kriterij očitno žanrska opredelitev. Tukaj se sicer postavlja vprašanje, ki ga je v svoji razvpiti kritiki Jančarjeve *Duše Evrope* odprl Matej Bogataj, po "bolj veljavni nagradi za esejistiko", ki bi mu lahko dodali morda še razmislek o "metanagradah", glede na to, da je "metažanrov" očitno dovolj in preveč.

S tem, da bi se omenjanje komisij povsem izselilo iz diskurza literarnih kritik, kot sem razbrala iz zapisa Ignacije J. Fridl, se strinjam le pogojno. Že od nekdaj so bile, tako kot nagrajena dela, izpostavljene tudi komisije, ki podeljujejo nagrade, njihove odločitve pa so bile tematizirane; glede tega je, če se že po vsem merimo z Zahodom, potrebnih le nekaj klikov po straneh referenčnih ameriških, angleških, nemških, francoskih in drugih spletnih časopisov in revij. Tudi stavek iz ocene Tine Kozin o *Berlinu* "[m]oje mnenje je, da esej vendarle ni tako protejska forma, da bi vanjo lahko zajeli Štegrova besedila, četudi se mu s katerim izmed fragmentov močno približa," je mogoče razumeti kot nestrinjanje z odločitvijo komisije, ki je avtorju podeljevala nagrado za esej, hkrati pa potrjuje zgornjo dilemo o žanrskih opredelitvah.

Tudi če se načelno strinjam s predlogom "o neomenjanju" komisij in če ta postane prvi člen nenapisanega kritiškega etičnega kodeksa, se ne morem strinjati z aplavdirajočimi stavki, kakršne je o *Sinjem stolpu* Tomaža Šalamuna v Literaturi zapisala Mojca Pišek: "S tega vidika moramo razumeti tudi Jenkovo nagrado, ki ni pripadla najboljši pesniški zbirki preteklega dvoletja, pač pa nekemu širšemu kontekstu Šalamunove poezije, morda celo samemu fenomenu pesnikove persone. *Summa summarum*, če literarno priznanje v kakršni koli obliki že kdo zasluži, je to prav Tomaž Šalamun." Torej, če prav razumem, sem pihnila mimo pri *summi summarum*. Moja *summa summarum* bi se morala zaključeno in enopomensko glasiti: nagrada je prišla v prave roke. Takrat bi verjetno

² dr. Janko Kos v svoji literarni teoriji esej umešča med polliterarne žanre, v Kmeclovi Mali literarni teoriji pa beremo, da gre za *didaktično književno vrsto*, "ki jo označuje poudarjeno osebna sodba in neženiranost, nesramežljivost v podajanju te sodbe, hkrati še težnja po splošnejši razumljivosti, nazornosti, duhovnosti". Kratkoprozni žanri pa se uvrščajo med "prave" literarne žanre, za katere veljajo splošne zakonitosti proznih literarnih besedil.

prejela rože in voščilo. Zapisala pa sem, in to je moja “sporna” *summa summarum*: “Vprašanje, ali je to res najprimernejša zbirka za literarno nagrado fabula, pa naj ostane odprto, ker bi bilo treba na fronto poklicati vse spregledane in nesprevedane akterje na sceni. Pavšalna trditev v obliki obsojajočega zaključnega stavka bi namreč povzročila več škode kot koristi in bi se pridružila diskurzu vseh kategoričnih nergačev.” In toliko prahu! Kaj bi šele bilo, če bi napisala, da je nagrada prišla v napačne roke; to seveda sploh ni bil predmet moje kritike.

Ob natančnem in neobremenjenem pristopu k moji kritiki nagrajene knjige Maruše Krese je že na prvi pogled jasno, da se s teoremi spopadam previdno, relativizirano, s priznavanjem spolzkosti terena in morebitne radikalnosti nekaterih trditev oz. metod; na to eksplicitno opozorim in nemalokrat označim celo grafično – z narekovaji, poševnim tiskom, oklepaji, vrinjenimi stavki. To implicira “drugačno” branje in že vnaprej zavrže redukcijo pomena na enopomenske sodbe, ki vejejo iz interpretacije Tine Kozin. Da bi se tu zagovarjala za posamezne stavke, iztrgane iz širšega konteksta – pri tem ne mislim le na njihovo soseščino v odstavku, ampak predvsem na celoto –, se mi zdi povsem nepotrebno, zato pa lahko bralca na tem mestu “s hiperpovezavo” napotim na branje celotnega besedila.

Osrednji in najboljše deli kritike sproščeno, nenapadalno, celo zelo dobrodušno razlaga in osvetljuje avtoričine strategije upovedovanja, komunicira z njenim prejšnjim (novinarskim, pesniškim) pisanjem – to je povsem legitimno, glede na to, da se kar precej “nastavkov” za avtoričino delo najde v njenem prejšnjem ustvarjanju in, ne nazadnje, če obstajajo relevantni indici, tudi v njenem življenju. Jedro kritike, ki je v zapisu Tine Kozin povsem zvodenelo oz. se mu je premaknilo središče, v resnici posvečam predvsem vsebinski analizi dela in idejnemu konstrukt božiča kot “metafore življenja” – toda ne življenja, ki bi imelo kar koli opraviti z mano kot bralko, tudi ne življenja fiktivne pripovedovalke, temveč specifično avtoričinega življenja. In zdaj za dopolnilo svoje misli kličem na prizorišče prav tako za fabulo nominiranega Milana Deklevo z *Izkušnjami z daljavo*, pa ne zato, da bi kar koli sugerirala ali celo “podeljevala”, ampak le zato, ker se avtorja generacijsko v zgodbah (seveda spet z nujno generalizacijo) gibata v podobnem prostoru in času. Milan Dekleva v tem kontekstu ponudi tudi slikovito naslovno podobo, ki pravzaprav že sama pove to, kar želim pojasniti v nekaj stavekih. Seveda se strinjam, da avtobiografskost sama po sebi v leposlovju ni problematična (in tukaj mi res ni treba žugati s pozicije avtoritete), toda gre za to, da se meni kot bralki avtobiografskost ob branju *Božičev* ni

razprla in se ni, razen po bolj ali manj formalni plati, dvignila nad *samó* avtobiografskost. Zame je obvisela kot relikv, družinski album, dnevnik iz preteklosti, brez ambicije povezovanja z bralcem in odpiranja drugih področij resničnosti. Manjka globlja refleksija, *cajtgajst*, stik z mojim časom. Stik s časom, ki ni album, ampak multipleks. Ko Milan Dekleva govori o daljavi skozi optiko otroka in njegovega nemetaforičnega doje-manja sveta, odpira načelna, občečloveška vprašanja. Čeprav zgodba govori o preteklosti, ki jo je avtor morda celo napisal po svoji lastni izkušnji, verjetno o petdesetih ali šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ne gre za to. Zgodba namreč predvsem presega zakroženo spominsko pripoved, sili čez rob in se me poskuša dotakniti v mojih (današnjih) dilemah in moji človečnosti, ko me z daljavo poveže, da bi tudi jaz *doumela*, “kako večer je hip, ki se kar naprej vrača v zavest, kri in spomin”. Koliko mu ta povezava ne nazadnje tudi uspe, je vprašanje za novo kritiko, zato pa mi je toliko bolj žal, da literarna kritika velikokrat ne predvideva prostorsko širšega komparativnega pristopa.

Morda, kvečjemu to se mi lahko očita, od literature pričakujem preveč. Morda je moja pozicija za marsikoga preveč ambiciozna ali preveč idealistična, toda hvala bogu si jo delim s še nekaj akterji z literarnega področja, sicer bi še pomislila, da je ekscentrična. Zato me pomirjajo stavki Svena Birkerts iz eseja *Branje in stanje*; ob koncu je zapisal: “Tako je torej z literarno umetnostjo: čeprav nam ne more dati nikakršnega posmrtnega življenja, si v njenem kraljestvu odpotovanj pridemo na jasno s samim seboj na način, ki ga občutimo kot neverjetno trajnega.” Dokler namreč tu in tam naletim na dela, ki jim uspe, da me spravijo “na jasno s samo sabo”, pač (še) ne morem govoriti o izgubljenih iluzijah, kot ne moreš govoriti o izgubljenem dežniku, ki ga (še) imaš.

Razumljivo je, da je komisija, ki je podeljevala nagrado, brala drugače, a prav o tem sem slišala najmanj. Brala sem o vojnih napovedih in doživela dekonstrukcijo svoje kritike, ki je očitno pomembnejša od knjige. Toliko o boju za “čisto knjigo”. Razočarana nad navidezno dialoškostjo, pri kateri se kritiška relevantnost meri po tem, kako bučno kritik ploska komisiji, se umikam iz nadaljnega razpravljanja o stvari, ki bi že zdavnaj morala v predal z nalepko “veliko hrupa za nič”. Kot da nas ni že zgodovina (na)učila, kam pelje množično prikimavanje.